

PROGRAM WYKŁADÓW: ARCHEOLOGII PRZEDHISTORYCZNEJ KRAJÓW
SŁOWIAŃSKICH NA PIERWSZYM ROKU STUDIUM ZAWODOWEGO
W ZAKRESIE HISTORII

Ponieważ studium ma na celu wykształcenie zawodowe w zakresie historii i przygotowanie do zawodów: nauczyciela historii, archiwisty i bibliotekarza - program wykładów z zakresu archeologii przedhistorycznej /prehistorii i protohistorii/ krajów słowiańskich winien odpowiadać potrzebom studium. Zgodnie z tym, podany poniżej program wykładów nie obejmuje pełnego i szczegółowego kursu tego przedmiotu, a tylko te jego działy, które stanowią niezbędne uzupełnienie wykładów z historii.. A więc: prócz ogólnego, wprowadzającego w przedmiot, dotyczące zagadnień z pogranicza archeologii przedhistorycznej /protohistorii/ i historii krajów słowiańskich.

Zakres wykładów jest przeto ograniczony do 1. ogólnego zapoznania z przedmiotem; 2. zagadnień pochodzenia i etnogenezy Słowian; 3. protohistorii krajów słowiańskich okresu bezpośrednio poprzedzającego powstanie organizacji państwowej u Słowian Wschodnich - państwo Kijowskie, i Słowian Zachodnich - państwo Piastów /Polska/ i Wielko-Morawskie /Czechy/.

X

Wprowadzenie w przedmiot badań archeologii przedhistorycznej. Archeologia przedhistoryczna nie jest nauką o zabytkach i wykopaliskach /przedmiotach/, lecz nauką, która przez badania pozostałości kulturowych i warunków materialnych bytu człowieka w epokach poprzedzających jego dzieje historyczne, dąży do poznania i przedstawienia historii rozwoju pierwotnych ustrojów gospodarczo-społecznych - historii rozwoju kultury materialnej i jej nadbudowy - kultury duchowej człowieka przedhistorycznego. Rozwój kultury, zgodnie z nauką materializmu historycznego - archeologia przedhistoryczna przedstawia nie jako abstrakcyjny szereg ewolucyjny, lecz jako proces będący wynikiem walki człowieka z warunkami otoczenia i o opanowanie sił przyrody, wynikiem rozwoju sił wytwórczych i stosunków produkcyjnych, w przebiegu którego to procesu - podobnie jak w procesie rozwoju formacji ekonomiczno-społecznych w czasach historycznych - człowiek był jednym z czynników działających.

Materiałem podstawowym badań archeologii przedhistorycznej, na którym ona opiera swe rekonstrukcje historyczne, są materialne środki produkcji człowieka: narzędzia i przedmiot produkcji. Nie abstrakcyjna typologia, poza którą ta nauka w krajach kapitalistycznych nie wykracza, lecz poznanie funkcjonalnej i społecznej treści narzędzia jest właściwym celem jej badań.

Zagadnienie pochodzenia człowieka w świetle najnowszych wyników badań. Korekta poglądu na starożytność człowieka. Nie kryterium antropologiczne - cech fizycznych, lecz kulturowe /archeologiczne/ - fakt stworzenia narzędzia pracy i celowego nim posiłkowania się jest kryterium decydującym - rozstrzygającym zagadnienie. *Y me' reprom
Luzi* Pithecatropus i Sinanthropus przodków człowieka /Prehominidów/, lecz człowieka, wytwarzającego narzędzia i posiadającego już znajomość użytku ognia, którą E n g e l s uważa za największe osiągnięcie ludzkości.

Metody badawcze archeologii przedhistorycznej /ogólnie/. W zakresie badań obiektów w terenie /stanowisk pozostałości kulturowych/: metoda geologiczna /stratygraficzna - zwłaszcza w odniesieniu do obiektów prehistorycznych - starszej epoki kamienia, paleolitycznych/; w zakresie interpretacji materiałów wykopaliskowych: metoda morfologiczno-typologiczna /w zastosowaniu do narzędzi/ i etnograficzna.

Rekonstrukcja procesu rozwoju kultury człowieka przedhistorycznego jest niemożliwa bez znajomości i uwzględnienia szeregu czynników przyrodniczych i społecznych, stanowiących całokształt warunków, które decydowały o przebiegu tego procesu w czasie i przestrzeni, a przede wszystkim - nie w oparciu o metodę dialektyczną i teorię społeczną materializmu historycznego.

Aktualny podział czasów przedhistorycznych, stosowany przez archeologów w krajach kapitalistycznych: na podstawie kryterium stratygraficzno-typologicznego /prehistoria/ i typologiczno-historycznego /protohistoria/. Próba podziału na podstawie kryterium rozwoju narzędzi produkcji. Znaczenie stworzonej przez N.J. M a r r a - wybitnego radzieckiego lingwisty, nauki o języku i myśleniu dla zagadnienia historii rozwoju kultury człowieka przedhistorycznego.

Protohistoria krajów słowiańskich, w szczególności czasy - w skali protohistorii Polskiej - odpowiadające t.zw. epoce grodziskowej.

Zagadnienie pochodzenia Słowian, według teorii indoeuropejskiej o pochodzeniu narodów Europy. Stanowisko nauki polskiej i jej dorobek w tej dziedzinie. Etnogeneza Słowian według N.J. M a r r a oraz dotychczasowe osiągnięcia nauki radzieckiej w dziedzinie badań nad zagadnieniem pochodzenia Słowian Wschodnich.

Ma

Wś. Strzegowa, pow. Olkusz
p. Pillica

Dn. 31 sierpnia, 1949r.

PROGRAM WYKŁADÓW Z ARCHEOLOGII PRZEDHISTORYCZNEJ KRAJÓW
SŁOWIAŃSKICH NA PIERWSZYM ROKU STUDIUM ZAWODOWEGO
W ZAKRESIE HISTORII

Ponieważ studium ma na celu wykształcenie zawodowe w zakresie historii i przygotowanie do zawodów: nauczyciela historii, archiwisty i bibliotekarza - program wykładów z zakresu archeologii przedhistorycznej /prehistorii i protohistorii/ krajów słowiańskich winien odpowiadać potrzebom studium. Zgodnie z tym, podany poniżej program wykładów nie obejmuje pełnego i szczegółowego kursu tego przedmiotu, a tylko te jego działy, które stanowią niezbędne uzupełnienie wykładów z historii... A więc: prócz ogólnego, wprowadzającego w przedmiot, dotyczące zagadnień z pogranicza archeologii przedhistorycznej /protohistorii/ i historii krajów słowiańskich.

Zakres wykładów jest przeto ograniczony do 1. ogólnego zapoznania z przedmiotem; 2. zagadnień pochodzenia i etnogenezy Słowian; 3. protohistorii krajów słowiańskich okresu bezpośrednio poprzedzającego powstanie organizacji państwowej u Słowian Wschodnich - państwo Kijowskie, i Słowian Zachodnich - państwo Piastów /Polska/ i Wielko-Morawskie /Czechy/.

x

Wprowadzenie w przedmiot badań archeologii przedhistorycznej. Archeologia przedhistoryczna nie jest nauką o zabytkach i wykopaliskach /przedmiotach/, lecz nauką, która przez badania pozostałości kulturowych i warunków materialnych bytu człowieka w epokach poprzedzających jego dzieje historyczne, dąży do poznania i przedstawienia historii rozwoju pierwotnych ustrojów gospodarczo-społecznych - historii rozwoju kultury materialnej i jej nadbudowy - kultury duchowej człowieka przedhistorycznego. Rozwój kultury, zgodnie z nauką materializmu historycznego - archeologia przedhistoryczna przedstawia nie jako abstrakcyjny szereg ewolucyjny, lecz jako proces będący wynikiem walki człowieka z warunkami otoczenia i o opanowanie sił przyrody, wynikiem rozwoju sił wytwórczych i stosunków produkcyjnych, w przebiegu którego to procesu - podobnie jak w procesie rozwoju formacji ekonomiczno-społecznych w czasach historycznych - człowiek był jednym z czynników działających.

Materiałem podstawowym badań archeologii przedhistorycznej, na którym ona opiera swe rekonstrukcje historyczne, są materialne środki produkcji człowieka: narzędzia i przedmiot produkcji. Nie abstrakcyjna tylogia, poza którą ta nauka w krajach kapitalistycznych nie wykracza, lecz poznanie funkcjonalnej i społecznej treści narzędzia jest właściwym celem jej badań.

Zagadnienie pochodzenia człowieka w świetle najnowszych wyników badań. Korekta poglądu na starożytność człowieka. Nie kryterium antropologiczne - cech fizycznych, lecz kulturowe /archeologiczne/ - fakt stworzenia narzędzia pracy i celowego nim posilkowania się jest kryterium decydującym - rozstrzygającym zagadnienie. Pithecanthropus i Sinanthropus przodków człowieka /Prehominidów/, lecz człowieka, wytwarzającego narzędzia i posiadającego już znajomość użytku ognia, którą E. n. g e l s uważa za największe osiągnięcie ludzkości.

Metody badawcze archeologii przedhistorycznej /ogólnie/. W zakresie badań obiektów w terenie /stanowisk pozostałości kulturowych/: metoda geologiczna /stratygraficzna - zwłaszcza w odniesieniu do obiektów prehistorycznych - starszej epoki kamienia, paleolitycznych/; w zakresie interpretacji materiałów wykopaliskowych: metoda morfologiczno-typologiczna /w zastosowaniu do narzędzi/ i etnograficzna.

Rekonstrukcja procesu rozwoju kultury człowieka przedhistorycznego jest niemożliwa bez znajomości i uwzględnienia szeregu czynników przyrodniczych i społecznych, stanowiących całokształt warunków, które decydowały o przebiegu tego procesu w czasie i przestrzeni, a przede wszystkim - nie w oparciu o metodę dialektyczną i teorię społeczną materializmu historycznego.

Aktualny podział czasów przedhistorycznych, stosowany przez archeologów w krajach kapitalistycznych: na podstawie kryterium stratygraficzno-typologicznego /prehistoria/ i typologiczno-historycznego /protohistoria/. Próba podziału na podstawie kryterium rozwoju narzędzi produkcji. Znaczenie stworzonej przez N.J. M a r r a - wybitnego radzieckiego lingwisty, nauki o języku i myśleniu dla zagadnienia historii rozwoju kultury człowieka przedhistorycznego.

Prehistoria krajów słowiańskich, w szczególności czasy - w skali protohistorii Polskiej - odpowiadające t.zw. epoce grodziskowej.

Zagadnienie pochodzenia Słowian, według teorii indoeuropejskiej o pochodzeniu narodów Europy. Stanowisko nauki polskiej i jej dorobek w tej dziedzinie. Etnogeneza Słowian według N.J. M a r r a oraz dotychczasowe osiągnięcia nauki radzieckiej w dziedzinie badań nad zagadnieniem pochodzenia Słowian Wschodnich.

Uc

W6. Strzegowa, pow. Olkusz
p. Pillica

In. 31 sierpnia, 1949r.

Projekt programu szczegółowego wykładów i ćwiczeń z zakresu prehistorii w VIII-ym semestrze studiów geologicznych - na specjalnym studium geologii czwartorzędu.

Zakres tematyki wykładów

Program jest dostosowany do granic czasowych VIII-go semestru i potrzeb studiujących geologię czwartorzędu na 4-ym roku studiów geologicznych. Zgodnie z tym, obejmuje 11 godzin wykładów i 11 godzin ćwiczeń, wyłącznie z zakresu prehistorii plejstocenu i wczesnego holocenu, a więc: dolnego, środkowego i górnego paleolitu oraz epipaleolitu.

Wykładami nie będą objęte okresy protohistoryczne: młodszej epoki kamienia (neolitu), brązu i żelaza oraz okres wczesnohistoryczny. W przeciwieństwie bowiem do materiałów paleolitycznych i epipaleolitycznych - materiały protohistoryczne, jako związane z okresem współczesnym, dla geologa nie mają wartości "skamienia przewodnich", datujących utwory, w których występują; są one bądź wkopane w utwory plejstocenijskie, bądź znajdują się w pokrywających je utworach współczesnych. Zatem, zakres wykładów jest ograniczony do kierunku geologicznego w prehistorii, który, mając za zadanie oznaczenie wieku geologicznego zawartości kulturowej stanowisk paleolitycznych i epipaleolitycznych, w badaniach terenowych tych stanowisk stosuje metodę i kryteria geologiczne.

Ponieważ stanowiska paleolityczne są różnego typu i różnego wieku i różna jest ich zawartość kulturowa - w tematyce wykładów końcowych dominują: charakterystyka różnych typów stanowisk, złoż i składu ich zawartości kulturowej, techniki wytwarzania i systematyki typologicznej wyrobów krzemiennych. Wykład ostatni poświęcony jest naszemu udziałowi w badaniach prehistorycznych w skali europejskiej i naszym osiągnięciom oraz obecnemu stanowi naszych badań w tej dziedzinie.

1. Wstęp wprowadzający w przedmiot wykładów. 2 wykłady

Rodowód prehistorii. Prehistoria jest nauką głównie francuską; jest jedną z owoców Rewolucji 1789 r., w prehistorii europejskiej zajmuje dotychczas pozycję dominującą. Zrodziła się we Francji w pierwszej połowie XIX w., w związku z odkryciami w Anglii i we Fran-

cji pierwszych kopalnych szczątków ludzkich oraz, w starych aluwiach Sommy prymitywnych narzędzi paleolitycznych (Boucher de Perthes); zrodziła się w walce z dogmatem biblijnym i stanowiskiem przesiąkniętej duchem klerykalizmu oficjalnej nauki francuskiej - Akademii Nauk, odrzucającej istnienie człowieka przed "potopem".

Przedmiot badań prehistorii. Prehistoria, podobnie jak archeologia przedhistoryczna, której jest częścią traktującą o rozwoju kultury człowieka kopalnego, nie jest nauką o przedmiotach - wykopaliskach. Jest nauką, która przez badania pozostałości kulturowych i warunków materialnych bytu człowieka w różnych okresach plejstocenu i we wczesnym holocenie dąży do poznania i przedstawienia historii rozwoju kultury materialnej i jej nadbudowy - kultury duchowej człowieka kopalnego.

2. Rodowód człowieka. 2 wykłady

Pozycja kopalnych przodków człowieka współczesnego na podstawie kryterium morfologiczno-anatomicznego w schemacie rozwoju rodziny Człowiekowatych (Hominidae). *Pithecanthropus*, *Sinanthropus*, *Homo heidelbergensis*, *Homo neandertalensis*, *Homo sapiens fossilis*. Kryterium kulturowe - wyrobów świadomej swego celu uspołecznionej działalności jako jedynie miarodajne kryterium definicji człowieka.

Cwiczenia - 2 godziny. Prezentacja drzewa genalogicznego człowieka oraz materiałów rysunkowych paleoantropologicznych.

3. Człowiek kopalny i stadia rozwoju jego kultury. 2 wykłady

Schemat podziału kulturowego starszej epoki kamienia. Stado pierwotne, stopień niższy - pithecanthropoidzi - paleolit dolny: przemysły preszelskie i szelskie; stopień wyższy - preneandertalczyki - przemysły aszelskie. Wspólnota pierwotna, stopień niższy - neandertalczyki - paleolit środkowy: przemysły mustierskie. Wspólnota pierwotna, stopień wyższy - *Homo sapiens fossilis* - paleolit górny: przemysły oryński, solutrejski, madleński i epipaleolityczne.

Zródła utrzymania: paleolit dolny - zbieractwo i łowiectwo prymitywne; paleolit środkowy - zbieractwo-łowiectwo-myśliwstwo prymitywne; paleolit górny - zbieractwo-myśliwstwo-rybołówstwo; epipaleolit - myśliwstwo-rybactwo.

Wiek geologiczny paleolitu dolnego, środkowego, górnego i epipaleolitu.

Cwiczenia - 2 godziny. Tablica syntetyczna stratygraficzno-chronologiczna paleolitu Europy, Afryki i Azji.

4. Kryteria podziału paleolitu. 2 wykłady

Narzędzia pracy jako podstawa podziału kulturowego paleolitu. Surowiec, technika jego obróbki, systematyka morfologiczno-typologiczna na półsurowca i narzędzi pracy.

Cwiczenia - 5 godzin. Prezentacja surowców użytkowanych do wyrobu narzędzi, oraz techniki obróbki surowca i wytwarzania półsurowca; prezentacja materiałów odpadkowych, typologia półsurowców (odłupków, wiórów), techniki obróbki wtórnej - wytwarzania narzędzi; prezentacja narzędzi przewodnich dla poszczególnych okresów paleolitycznych i dla epipaleolitu.

5. Metody badawcze terenowe. 2 wykłady

Typy stanowisk paleolitycznych. Stanowiska otwarte i jaskiniowe. Charakter złoża zawartości kulturowej: warstwa kulturowa, poziom kulturowy. Metoda stratygraficzna jako metoda podstawowa w badaniach stanowisk paleolitycznych. Kryteria pomocnicze: geomorfologiczne, sedymentologiczne, paleontologiczne, paleobotaniczne.

Cwiczenia - 1 godzina. Prezentacja profili różnego typu stanowisk paleolitycznych (jaskiniowych, tarasowych, lessowych i wydmych)

6. Nasz udział w badaniach paleolitycznych w skali europejskiej.

1 wykład.

Cwiczenia - 1 godzina. Prezentacja materiałów paleolitycznych najszybszych stanowisk: jaskiniowych, lessowych i wydmych.

Warszawa, dnia 23 maja 1955 r.

Ludwik Sawicki

/Prof. Ludwik Sawicki/

Ludwik Sawicki

Instytut Historii Kultury Materialnej

Polskiej Akademii Nauk

ZAKŁAD PALEOLITU

Warszawa, ul. Śniadeckich 8

Projekt programu szczegółowego wykładów i ćwiczeń z zakresu prehistorii w VIII-ym semestrze studiów geologicznych - na specjalnym studium geologii czwartorzędu.

Zakres tematyki wykładów

Program jest dostosowany do granic czasowych VIII-go semestru i potrzeb studiujących geologię czwartorzędu na 4-ym roku studiów geologicznych. Zgodnie z tym, obejmuje 11 godzin wykładów i 11 godzin ćwiczeń, wyłącznie z zakresu prehistorii plejstocenu i wczesnego holocenu, a więc: dolnego, środkowego i górnego paleolitu oraz epipaleolitu.

Wykładami nie będą objęte okresy protohistoryczne: młodszej epoki kamienia (neolitu), brązu i żelaza oraz okres wczesnohistoryczny. W przeciwieństwie bowiem do materiałów paleolitycznych i epipaleolitycznych - materiały protohistoryczne, jako związane z okresem współczesnym, dla geologa nie mają wartości "skamielin przewodnich", datujących utwory, w których występują; są one bądź wkopane w utwory plejstocenijskie, bądź znajdują się w pokrywających je utworach współczesnych. Zatem, zakres wykładów jest ograniczony do kierunku geologicznego w prehistorii, który, mając za zadanie oznaczenie wieku geologicznego zawartości kulturowej stanowisk paleolitycznych i epipaleolitycznych, w badaniach terenowych tych stanowisk stosuje metodę i kryteria geologiczne.

Ponieważ stanowiska paleolityczne są różnego typu i różnego wieku i różna jest ich zawartość kulturowa - w tematyce wykładów końcowych dominują: charakterystyka różnych typów stanowisk, składowanie ich zawartości kulturowej, techniki wytwarzania i systematyki typologicznej wyrobów krzemienianych. Wykład ostatni poświęcony jest naszemu udziałowi w badaniach prehistorycznych w skali europejskiej i naszym osiągnięciom oraz obecnemu stanowi naszych badań w tej dziedzinie.

1. Wstęp wprowadzający w przedmiot wykładów. 2 wykłady

Rodowód prehistorii. Prehistoria jest nauką głównie francuską, jest jedną z owoców Rewolucji 1789 r., w prehistorii europejskiej zajmuje dotychczas pozycję dominującą. Zrodziła się we Francji w pierwszej połowie XIX w., w związku z odkryciami w Anglii i we Fran-

cji pierwszych kopalnych szczątków ludzkich oraz, w starych aluwiach Sommy prymitywnych narzędzi paleolitycznych (Boucher de Perthes); zrodziła się w walce z dogmatem biblijnym i stanowiskiem przesiąkniętej duchem klerykalizmu oficjalnej nauki francuskiej - Akademii Nauk, odrzucającej istnienie człowieka przed "potopem".

Przedmiot badań prehistorii. Prehistoria, podobnie jak archeologia przedhistoryczna, której jest częścią traktującą o rozwoju kultury człowieka kopalnego, nie jest nauką o przedmiotach - wykopaliskach. Jest nauką, która przez badania pozostałości kulturowych i warunków materialnych bytu człowieka w różnych okresach plejstocenu i we wczesnym holocenie dąży do poznania i przedstawienia historii rozwoju kultury materialnej i jej nadbudowy - kultury duchowej człowieka kopalnego.

2. Rodowód człowieka. 2 wykłady

Pozycja kopalnych przodków człowieka współczesnego na podstawie kryterium morfologiczno-anatomicznego w schemacie rozwoju rodziny Człowiekowatych (Hominidae). Pithecanthropus, Sinanthropus, Homo heidelbergensis, Homo neandertalensis, Homo sapiens fossilis. Kryterium kulturowe - wyrobów świadomej swego celu uspołecznionej działalności jako jedynie miarodajne kryterium definicji człowieka.

Cwiczenia - 2 godziny. Prezentacja drzewa genalogicznego człowieka oraz materiałów rysunkowych paleoantropologicznych.

3. Człowiek kopalny i stadia rozwoju jego kultury. 2 wykłady

Schemat podziału kulturowego starszej epoki kamienia. Stado pierwotne, stopień niższy - pithecanthropoidzi - paleolit dolny: przemysły preszelskie i szelskie; stopień wyższy - preneandertalczyki - przemysły aszelskie. Wspólnota pierwotna, stopień niższy - neandertalczyki - paleolit środkowy: przemysły mustierskie. Wspólnota pierwotna, stopień wyższy - Homo sapiens fossilis - paleolit górny: przemysły oryniacki, solutrejski, madleński i epipaleolityczne.

Zródła utrzymania: paleolit dolny - zbieractwo i łowiectwo prymitywne; paleolit środkowy - zbieractwo-łowiectwo-myśliwstwo prymitywne; paleolit górny - zbieractwo-myśliwstwo-rybołówstwo; epipaleolit - myśliwstwo-rybactwo.

Wiek geologiczny paleolitu dolnego, środkowego, górnego i epipaleolitu.

Cwiczenia - 2 godziny. Tablica syntetyczna stratygraficzno-chronologiczna paleolitu Europy, Afryki i Azji.

4. Kryteria podziału paleolitu. 2 wykłady

Narzędzia pracy jako podstawa podziału kulturowego paleolitu. Surowiec, technika jego obróbki, systematyka morfologiczno-typologiczna półsurowca i narzędzi pracy.

Cwiczenia - 5 godzin. Prezentacja surowców użytkowanych do wyrobu narzędzi, oraz techniki obróbki surowca i wytwarzania półsurowca; prezentacja materiałów odpadkowych, typologia półsurowców (odłupków, wiórów), techniki obróbki wtórnej - wytwarzania narzędzi; prezentacja narzędzi przewodnich dla poszczególnych okresów paleolitycznych i dla epipaleolitu.

5. Metody badawcze terenowe. 2 wykłady

Typy stanowisk paleolitycznych. Stanowiska otwarte i jaskiniowe. Charakter złoża zawartości kulturowej: warstwa kulturowa, poziom kulturowy. Metoda stratygraficzna jako metoda podstawowa w badaniach stanowisk paleolitycznych. Kryteria pomocnicze: geomorfologiczne, sedimentologiczne, paleontologiczne, paleobotaniczne.

Cwiczenia - 1 godzina. Prezentacja profili różnego typu stanowisk paleolitycznych (jaskiniowych, tarasowych, lessowych i wydmowych)

6. Nasz udział w badaniach paleolitycznych w skali europejskiej.

1 wykład.

Cwiczenia - 1 godzina. Prezentacja materiałów paleolitycznych z różnych stanowisk: jaskiniowych, lessowych i wydmowych.

Warszawa, dnia 23 maja 1955 r.

Ludwik Sawicki

/Prof. Ludwik Sawicki/